

ВПЛИВ ЧИННИКІВ НА СТРУКТУРУ ЗЕРНОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЙОГО СТРУКТУРНИХ ЕЛЕМЕНТІВ

Саранчук А.О., аспірант

*Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Україна, 03022, м. Київ, вул. Васильківська, 90-а*

anastasiiasaranchuk@gmail.com

Метою статті є характеристика сучасної структури зернового ринку України, визначення чинників, що впливають на її зміну, та пошук шляхів покращення функціонування структурних елементів ринку зерна, відповідно до факторів що його стримують. Теоретичною та методологічною основою досліджень є системний підхід; використано також діалектичний метод пізнання; економіко-статистичний, зокрема при дослідженні динаміки виробництва, посівних площ та урожайності зерна, та їх впливу на структуру ринку зерна; спостереження; порівняння при аналізі зміни структури виробництва зернових за роками; економічного аналізу при визначенні зовнішніх та внутрішніх чинників, що впливають на структури ринку зерна; абстрактно-логічний. На основі проведеного дослідження запропоновані власні визначення аграрного та зернового ринків, запропонований власний варіант структури ринку зерна, досліджені елементи структури ринку зерна та визначені внутрішні та зовнішні чинники, що впливають на структуру ринку зерна, запропонований комплекс дій економічної політики держави для зменшення негативного впливу чинників на ефективне функціонування структурних елементів зернового ринку України. Удосконалено науково-методичний підхід до дослідження структури ринку зерна, представлений аналіз внутрішніх та зовнішніх чинників, що впливають на структурні елементи зернового ринку. Отримані результати спрямовані на розвиток наукових досліджень впливу чинників на структуру ринку зерна та пошуку шляхів покращення функціонування структурних її елементів, відповідно до факторів, що його стримують.

Ключові слова: аграрний ринок, агропромисловий ринок, ринок зерна, структура ринку зерна, виробництво, посівні площі, урожайність, зовнішні та внутрішні чинники.

Саранчук А.О. ВЛИЯНИЕ ФАКТОРОВ НА СТРУКТУРУ ЗЕРНОВОГО РЫНКА УКРАИНЫ И ПУТИ УЛУЧШЕНИЯ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ЕГО СТРУКТУРНЫХ ЭЛЕМЕНТОВ / Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Украина

Целью статьи является характеристика современной структуры зернового рынка Украины, определение факторов, влияющих на ее изменение, и поиск путей улучшения функционирования структурных элементов рынка зерна, согласно факторам, которые их сдерживают. Теоретической и методологической основой исследований является системный подход; использовано также диалектический метод познания; экономико-статистический, в частности при исследовании динамики производства, посевных площадей и урожайности зерна, и их влияния на структуру рынка зерна; наблюдения; сравнения, при анализе изменения структуры производства зерновых по годам; экономического анализа, при определении внешних и внутренних факторов, влияющих на структуру рынка зерна; абстрактно-логический. На основе проведенного исследования были предложены собственные определения аграрного и зернового рынков, предложен собственный вариант структуры рынка зерна, исследованы элементы структуры рынка зерна и определены внутренние и внешние факторы, влияющие на структуру рынка зерна, предложен комплекс действий экономической политики государства для уменьшения негативного влияния факторов на эффективное функционирование структурных элементов зернового рынка Украины. Усовершенствован научно-методический подход к исследованию структуры рынка зерна, представлен анализ внутренних и внешних факторов, влияющих на структурные элементы зернового рынка. Полученные результаты направлены на развитие научных исследований влияния факторов на структуру рынка зерна и поиска путей улучшения функционирования структурных ее элементов, соответственно факторам, которые их сдерживают.

Ключевые слова: аграрный рынок, агропромышленный рынок, рынок зерна, структура рынка зерна, производство, посевные площади, урожайность, внешние и внутренние факторы.

Saranchuk A.A. THE INFLUENCE FACTORS ON THE STRUCTURE OF THE GRAIN MARKET OF UKRAINE AND WAYS TO IMPROVE THE FUNCTIONING OF ITS STRUCTURAL ELEMENTS / Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

The purpose of the article is to give characteristic of the modern structure of the grain market of Ukraine, identify the factors that influence its change and find ways to improve the functioning of the structural elements of the grain market, according to factors that constrain it. Theoretical and methodological basis

of research is a systematic approach; also used the dialectical method of cognition; Economics and Statistics, including the research of the dynamics of production, crop area and yield of grain, and their impact on the market structure of grain; observation; comparison in the analysis of changes in the structure of grain production for years; economic analysis to determine the external and internal factors that affect on the structure of the grain market; abstract and logical. On the basis of the research, proposed own definition of agricultural and grain markets, offered his own version of the structure of the grain market, the research elements of the structure of the grain market and by internal and external factors that are affecting on the structure of the grain market, proposed set of actions of economic policy to reduce the negative impact of factors for the effective functioning of the structural elements of the grain market of Ukraine. Improved scientific and methodical approach to the study of the structure of the grain market, presents an analysis of internal and external factors that affect on the structural elements of the grain market. The results are aimed at further development of research of influence factors on the structure of grain markets and find ways to improve the functioning of its structural elements, according to factors that constrain it.

Key words: agricultural market, agricultural market, grain market, the market structure of grain production, crop area, yield, internal and external factors.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Важливою складовою агропромислового комплексу є ринок зерна, що визначає продовольчу безпеку держави та є стратегічною галуззю економіки країни. Від ефективності функціонування структурних елементів ринку зерна залежить розвиток суміжних галузей агропромислового комплексу, діяльність суб'єктів зернового ринку, експортний потенціал зернової продукції на світовому ринку зерна та валовий дохід держави. Тому надзвичайно важливим завданням урядових організацій та наукової спільноти для пошуку шляхів удосконалення ефективного функціонування зернового ринку України з метою розвитку виробництва та експорту зернової продукції є дослідження структурних елементів зернового ринку України та аналіз впливу чинників, що впливають на його зміну.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Деякі аспекти цієї проблематики були підняті в дослідженнях таких науковців, як Л. М. Худолій, В. С. Шовкалюк, П. Т. Саблук, О. В. Боднар, В. І. Бойко, К. А. Пилипенко, О. В. Захарчук та ін. Зокрема, Л. М. Худолій, у своїй монографії «Економічний механізм формування та функціонування ринку зерна в Україні» [1], досліджує економічну сутність ринку зерна, його структурні складові та місце зернового ринку у ринковій системі України. У роботі К. А. Пилипенка «Вдосконалення структури та підвищення конкурентоспроможності зернового виробництва» [2] зазначені структурні елементи зернового виробництва, представлений їх взаємозв'язок, а також описані фактори, якими визначається структура зерновиробництва. У дослідженнях П. Т. Саблука, зокрема в роботі «Формування та функціонування ринку агропромислової продукції» [3], надається сутність аграрного ринку, його структурних елементів та їх взаємозв'язків. Однак поглибленого дослідження потребує вивчення питання чинників, що впливають на зміну структури виробництва зернових та факторів, що заважають ефективному функціонуванню структурних елементів зернового ринку України.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є характеристика сучасної структури зернового ринку України, визначення чинників, що впливають на її зміну, та пошук шляхів покращення функціонування структурних елементів ринку зерна, відповідно до факторів, що його стримують.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Агропромисловий комплекс є стратегічною галуззю народного господарства будь-якої держави. Ресурсна база та продукти його діяльності відіграють надзвичайно важливу

роль для економіки держави та є джерелом багатства народу. Від ефективності функціонування агропромислового комплексу, забезпеченості його ресурсами та продуктами залежить продовольча безпека держави, розвиток системи ринків комплексу та експортний потенціал країни, забезпечення життєдіяльності його населення.

Одним із завдань нашого дослідження є виявлення ознак, притаманних аграрному ринку, і, зокрема, його складової, ринку зерна та продуктів його переробки, у загальній системі ринкових відносин, та оцінка їх соціально-економічного значення для України.

Необхідно зазначити, що слід розрізняти два види ринку: аграрний ринок та агропромисловий ринок. Ці категорії є суміжними, однак під аграрним ринком розуміють ринок лише сільськогосподарської продукції [4, с. 108]. Досліджуючи дві зазначені вище категорії, існує думка науковців, що на аграрному ринку відбуваються процеси виробництва, обміну та торгівлі лише сільськогосподарськими продуктами (тобто сировиною та продуктами, що пройшли первинну переробку), тоді як на агропромисловому ринку, крім названих продуктів, додається ринок засобів виробництва.

Аграрний ринок – це сфера взаємодії суб'єктів ринку щодо забезпечення виробництва і вільного руху сільськогосподарської продукції, продовольчих товарів, технологій, засобів виробництва і послуг для агропромислового комплексу, аграрної науково-технічної продукції [3, с. 8]. Відповідно до Закону України «Про державну підтримку сільського господарства України», аграрний ринок – сукупність правовідносин, пов'язаних з укладенням та виконанням цивільно-правових договорів щодо сільськогосподарської продукції [5].

Ознайомившись з багатьма визначеннями науковців такого поняття як аграрний ринок, автор пропонує власне визначення. Аграрний ринок – це сукупність галузей економіки, що забезпечують товарно-грошові відносини між суб'єктами ринку, обслуговуючими компаніями та споживачами, що включають в себе виробництво, розподіл, обмін та споживання товарів та послуг, що є результатами економічної діяльності суб'єктів господарської діяльності галузей, що входять у нього. До галузей аграрного ринку належать (рис. 1).

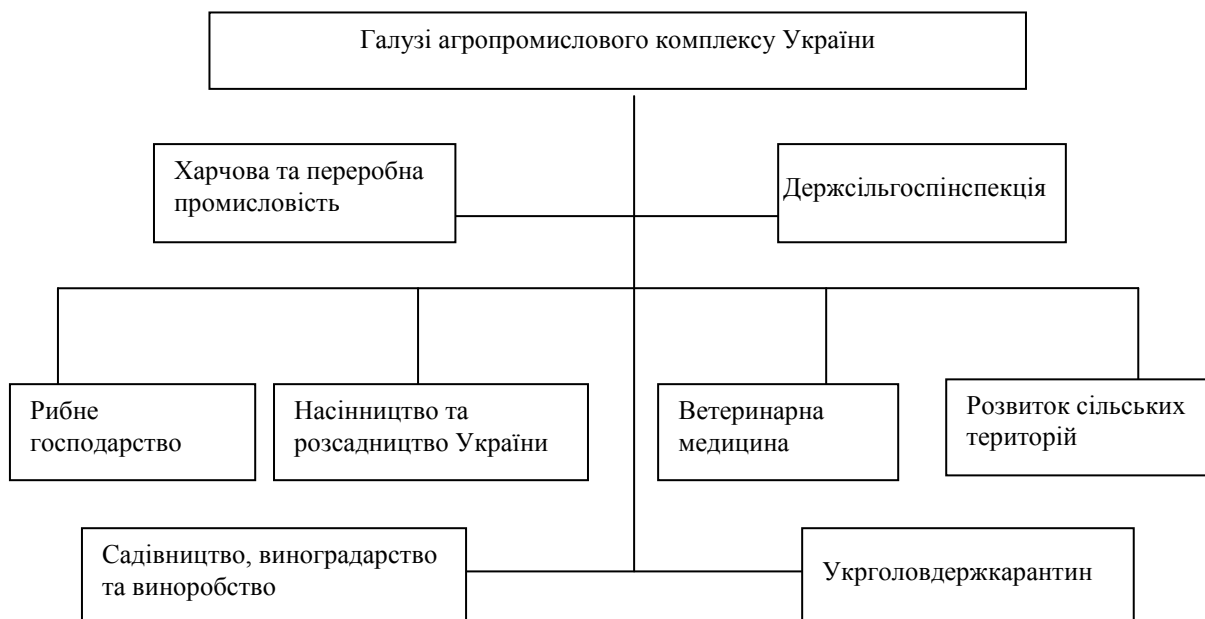

Рис. 1. Галузі агропромислового комплексу України
Джерело: власні дослідження

Складовою агропромислового комплексу є ринок зерна. Він займає важливе місце не лише в структурі аграрних відносин, а й загалом в економіці держави, продукція якого є джерелом багатства народу. Адже від ефективності його функціонування залежить продовольча безпека країни, її експортний потенціал, ефективно функціонування суміжних галузей АПК та рівень життя населення.

Відповідно до Закону України «Про зерно та ринок зерна в Україні», ринок зерна – це система товарно-грошових відносин, що виникають між його суб'єктами¹ в процесі виробництва, зберігання, торгівлі та використання зерна, на засадах вільної конкуренції, вільного вибору напрямів реалізації зерна та визначенні цін, а також державного контролю за його якістю та зберіганням [6].

Зерновий ринок – це багатогалузеве утворення, у якому об'єднані ціле виробництво, зберігання, транспортування, промислова переробка й реалізація зерна. Водночас ринок зерна є економічним механізмом, який пов'язує всі елементи обмінного процесу, створюючи умови для безперервності відтворювального процесу в зерновому підкомплексі країни.

Дослідивши запропоновані науковцями визначення поняття ринку зерна, автор надає власне визначення. Ринок зерна – це система економічних зв'язків, що є складовою частиною аграрного ринку, та включає в себе виробництво, транспортування, збереження, продаж товарів та послуг, що є результатом спільної діяльності суб'єктів ринку та обслуговуючих компаній.

Виокремлюють різні підходи у дослідженні структури ринку зерна, відповідно до різних критеріїв поділу його на структурні елементи. Однією з таких причин є багатоукладність такої системи як агропромисловий комплекс, що ускладнений комплексом взаємозв'язків між його галузями, на яких, в свою чергу, впливають економічні, правові, політичні, соціальні та інші чинники суспільно-господарської діяльності. Другою причиною слід вважати широкий спектр використання зернової продукції суміжними галузями агропромислового комплексу та напрямками господарської діяльності.

Отже, для того аби дослідити структуру зернового ринку, слід визначити основні її складові, що безпосередньо приймають участь у економічних процесах на даному ринку. До них, на нашу думку, слід віднести: товар; відносини з виробництва-розподілу-обміну-споживання; суб'єкти ринкових відносин. Відповідно до цього автор і пропонує побудувати таку структуру ринку зерна (табл. 1).

Таблиця 1 – Структура ринку зерна

Структура зернових продуктів та продуктів його переробки				
Вид зерна	Продукція продовольчого зерна	Відходи при переробці продукції продовольчого зерна	Фуражне зерно	Використання продуктів зерна технічного призначення в суміжних галузях
Продовольче: пшениця озима і яра, жито, просо, гречка, рис	Борошно	Висівки	Комбікорм	Спирт
Фуражне: ячмінь озимий і ярий, кукурудза, зернобобові та інші зернові	Крупи		Кормосуміші	Пиво
Насіннєве	Макаронні вироби	Зерно для переробки на спирт, крохмаль		Крохмаль
Технічного призначення	Хлібобулочні вироби			Глюкоза
	Інші			Тощо

¹ Суб'єктами ринку зерна є суб'єкти виробництва зерна, суб'єкти зберігання зерна, Аграрний фонд та інші суб'єкти державних заставних закупівель зерна та державної аграрної інтервенції, акредитовані біржі, Аграрний страховий пул, Гарантійний фонд та інші суб'єкти господарювання, які діють на ринку зерна [6].

Структура виробничого процесу	
Виробництво	Грошові кошти, кредит Оренда/купівля машинно-збиральної техніки Придбання/оренда інших технічних засобів Обробка посівних площ Меліоративні роботи Удобрення ґрунтів Посівні роботи Обслуговування насаджень Збір урожаю
Транспортування (логістика)	Автомобільний транспорт (грузові машини (власні/орендовані)) З/Д транспорт (оренда вагонів-зерновозів (Укрзалізниця)) Морттранспорт
Зберігання	Елеватори: власні орендовані: приватні (комерційні) державні
Обмін:	
Продаж всередині країни	Аграрний фонд України (держава) Приватні підприємства: для корму, для виробництва зерна (насіння), для виробництва муки та хлібобулочних виробів для висівок Посередники Підприємства з виробництва олії Підприємства з виробництва спирту, крохмалю
Продаж за кордон	Витрати з заключення контрактів Продаж на біржі Логістика на судно: грузовий транспорт Вагони-зерновози Збереження до відправки Оренда судна
Споживання:	
Зернова галузь:	Суміжні галузі промисловості:
Індивідуальні фермерства	Підприємства з виробництва спирту, пива, крохмалю, глюкози
Індивідуальні особи	
Крупні фермерства	
Промислові підприємства	
Структура суб'єктів ринку зерна	
Юридичні	Фізичні
Крупні фермерства	Індивідуальні фермерства
Промислові підприємства	Індивідуальні особи
Державні організації та установи	
Посередники	
Трейдери	

Джерело: власні дослідження

Ринок зерна в широкому розумінні є сукупністю сільськогосподарських і переробних підприємств та інших організацій, що забезпечують раціональне виробництво, транспортування, зберігання, переробку й реалізацію зерна та продуктів його переробки, пов'язані між собою певними організаційно-економічними відносинами, спрямованими на підвищення ефективності функціонування усіх складових ринку [7, с. 330].

Таким чином, дослідивши категорії аграрний ринок та ринок зерна, а також визначивши структуру зернового ринку України, ми отримали теоретичне підґрунтя для розкриття мети нашого дослідження, аналізу чинників, що впливають на структуру ринку, що є важливим елементом для пошуку шляхів покращення ефективного функціонування зернового ринку України та розвитку її експортного потенціалу.

Для дослідження чинників, що впливають на структуру ринку зерна важливим є аналіз динаміки змін посівних площ, виробництва та урожайності зернових загалом та за відповідними культурами зокрема (рис. 2).

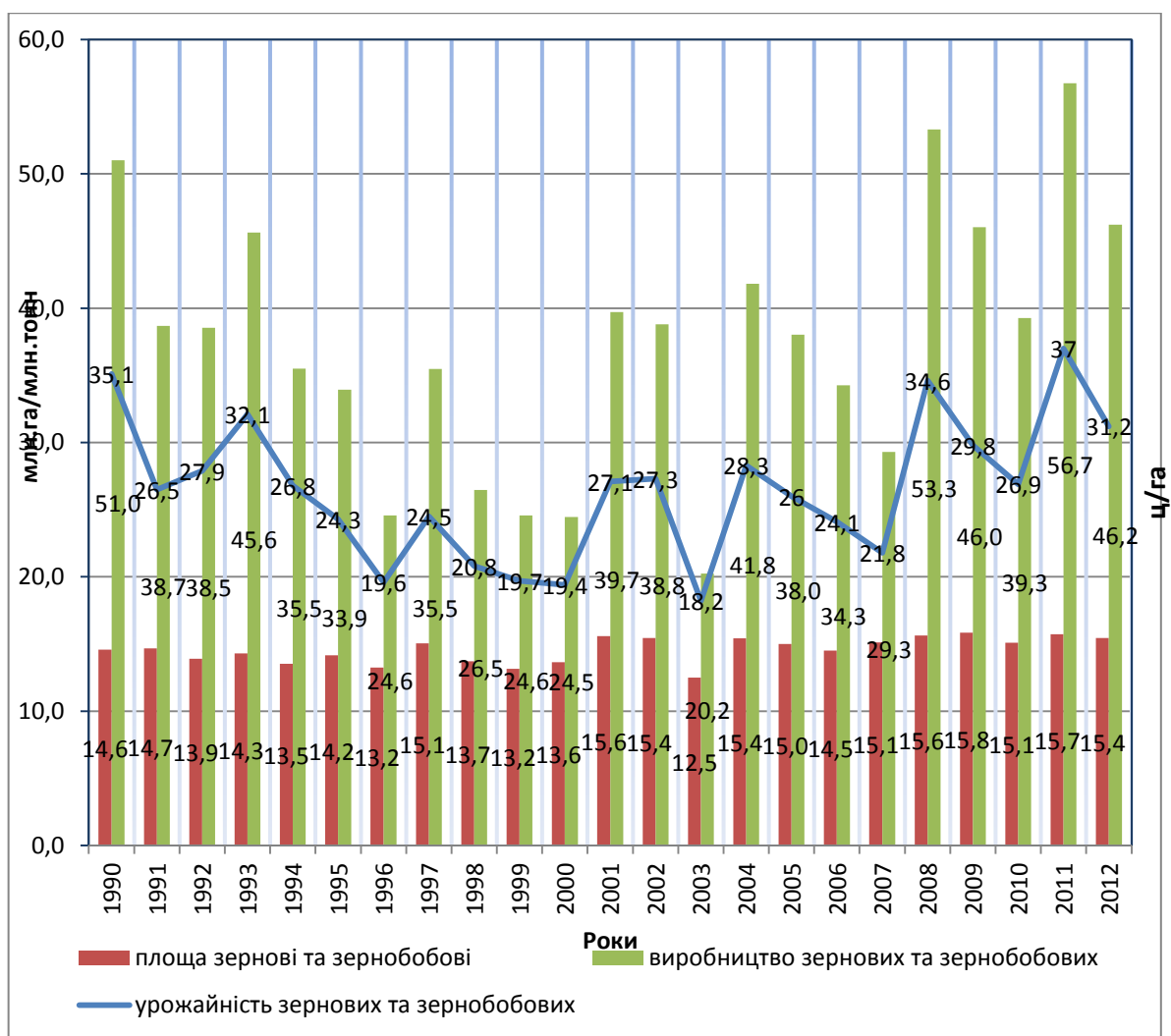

Рис. 2. Динаміка виробництва, посівних площ та урожайності зернових 1990-2012 рр.

Дані: складено на основі [9]

З початку незалежності український ринок зерна зазнав велику амплітуду росту та спаду виробництва. У 1990 році виробництво складало 51 млн. тонн, у 2003 році ринок дійшов дна виробництва в 20 млн. тонн. У середньому, за весь період виробництво складало 33 млн. тонн. Піком стали 2008 рік, що відзначився урожайним для світового ринку зерна, і склав для України 53,3 млн. тонн, 2011 рік з 56,7 млн. тонн та 2013 рік з рекордним урожаєм зернових в 63 млн. тонн [8]. Загалом, збільшення валового виробництва зерна зумовлено підвищенням урожайності зернових культур на 12,9 ц/га, або в 1,6 раза, та збільшенням площі збирання на 1,9 млн га, або на 14,4 %.

Посівна площа зернових після 1990 року мала синусоїдний характер і досягла свого дна в 2003 році, після чого послідувало зростання. Як видно з графіка, до 2003 року прослідковується стабільна кореляція між посівними площами та урожайністю зерна (та виробництвом). Надалі, з 2004 року, залежність виробництва з площею посіву є меншою. На нашу думку, це є свідченням впливу якісних, а не кількісних факторів на виробництво зернових. А саме зростання виробництва є результатом покращення технологічного процесу, використання добрив, зміни економічної політики держави.

При аналізі виробництва зернових з 1990 по 2012 рік, прослідковуються значні зміни в структурі їх виробництва за культурами (рис. 3). Так, у 1990 році частка пшениці в загальному обсязі виробництва складала 63,7%, ячменю – 19,2%, а кукурудзи – 9,9%. Надалі, у 2000 року, частка ячменю зросла до 28,9%, кукурудзи – до 16,2%, натомість частка пшениці зменшилась до 42%. З 2011 року питому вагу в структурі виробництва

зернових займає кукурудза, так, у 2012 році її частка складала 46%, а у 2013 році вона збільшилась на 3,4% і складає 30,9 млн. тонн [10]. Натомість, частка пшениці зменшилась у 2013 році до 35,6% (22,3 млн. тонн), у порівнянні з 1990 роком, а частка ячменю складає 12,1% (7,56 млн. тонн).

Причиною зміни структури виробництва зернових є два головні фактори: зміни в структурі посівних площ та урожаю зернових (рис. 4). Так, якщо в 1990 р. посівна площа під пшеницею складала 57,7%, ячменю 20,8%, а кукурудзи 9,4%, то у 2012 році, посівна площа пшениці зменшилась до 38,6%, а зросла під кукурудзу до 30,9% і ячменю до 22,9%.

Що стосується урожайності головних зернових культур України, то з 1990 року вона теж зазнала значних змін. Якщо в 1990 році урожайність пшениці складала 40,2 ц/га, то у 2013 р. вона складає 33,9 ц/га, що на 8,7 ц/га більше, ніж в попередньому році, а в середньому за 22 роки – 29,3 ц/га. Урожайність кукурудзи в 1990 році складала 38,7 ц/га, однак збільшилася до 64 ц/га у 2013 році, що на 16,1% більше ніж у попередньому році. Урожайність ячменю зменшилась з 33,8 ц/га у 1990 р. до 23,4 ц/га у 2013 р.

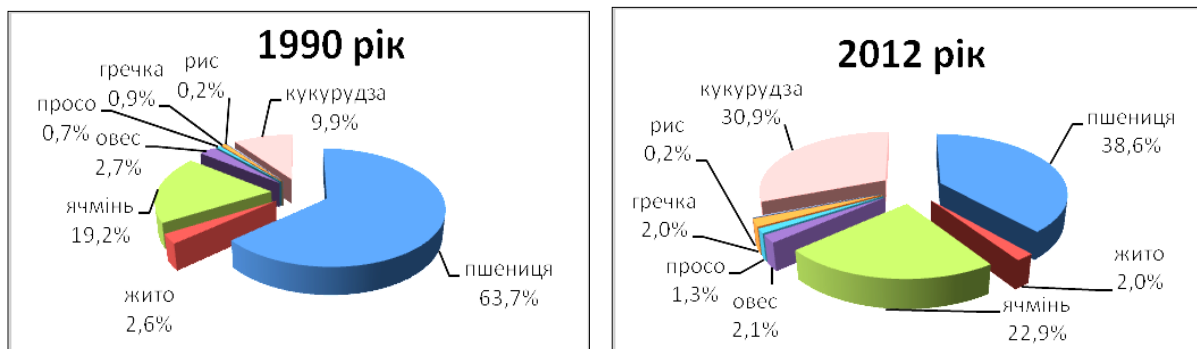

Рис. 3. Структура виробництва зернових у 1990 та 2012 рр.

Дані: складено на основі [9]

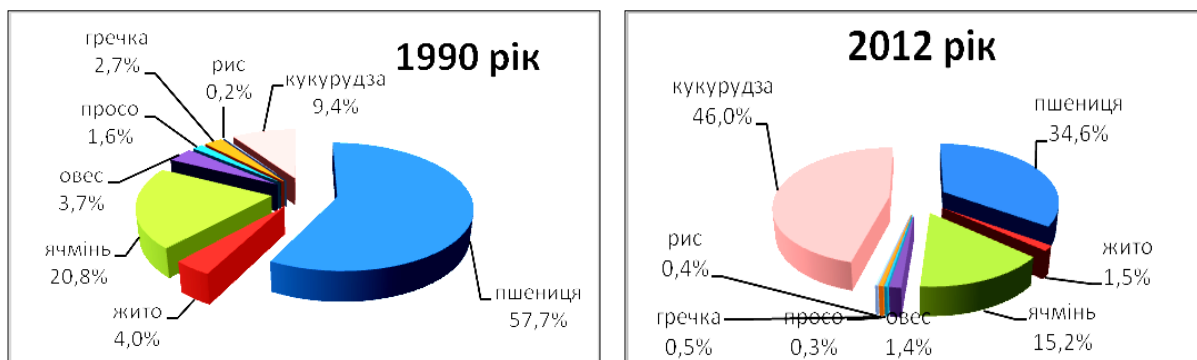

Рис. 4. Структура посівних площ зернових у 1990 та 2012 рр.

Дані: складено на основі [9]

Отже, як видно з наведених даних, у структурі виробництва зернових відбулося збільшення питомої ваги кукурудзи. На зміну структури вплинули внутрішні та зовнішні фактори. До внутрішніх, на нашу думку, слід віднести:

- зростання посівних площ під культуру;
- зростання урожайності;
- державна політика квотування, що є більш жорсткою для пшениці;
- більший попит трейдерів на внутрішньому ринку, виходячи зі світових тенденцій;

До зовнішніх факторів відносяться:

- зміна структури споживання на користь м'ясо-молочних продуктів;
- розвиток ринку біопаливної промисловості тощо.

Однак, незважаючи на те, що світовий обсяг виробництва кукурудзи більший за виробництво пшениці, лідером з експорту все ж залишається пшениця. Що стосується структури внутрішнього використання зернових, то вона є незмінною протягом років, а саме на кормові та продовольчі цілі.

Крім зазначених вище, слід виокремити внутрішні на зовнішні чинники, що впливають на зміну структури виробництва зернових. До зовнішніх, на нашу думку, слід віднести [11, с. 79]:

- розвиток сучасних технологій,
- новітня високопродуктивна техніка,
- перспективні сорти та гібриди,
- можливості тривалого зберігання збіжжя,
- розвиток науки,
- прогресивний менеджмент та інші.

На даний момент в Україні є комплекс внутрішніх чинників, що впливають на структуру виробництва зернових та є стримуючими факторами на шляху до збільшення виробництва та експорту зерна, що призводять до вагомої частки фуражного зерна в структурі виробництва та недоотриманні прибутків фермерами та трейдерами. До них відносяться:

- нерозвинута система якісного удобрення ґрунтів;
- висока частина застарілої техніки та недостатній рівень зберігання та обробки зернових (наразі існує 756 сертифікованих складів, загальною ємністю в 30,8 млн. тонн (більшість з яких не модернізувалась з часів Радянського Союзу);
- малі портові потужності, що викликають недостатньо інтенсивну відвантаження зерна, простоїв кораблів, недостатню кількість з/д вагонів;
- недостатність та застарілість техніки та інші елементи нерозвинутої інфраструктури;
- низька платоспроможність споживачів;
- диспаритет цін;
- локалізація регіональних ринків;
- низький рівень захисту аграрного підприємства тощо.

Враховуючи те, що у 2013 році в Україні отримано рекордний урожай зернових в 63 млн. тонн, проблема загострюється. Крім того, державна політика квотування і ліцензування, змушує виробників переорієнтовуватись з виробництва пшениці у виробництво кукурудзи.

З урахуванням вищесказаного, на нашу думку, для ефективного функціонування структурних елементів зернового ринку України, економічна політика держави повинна включати такий комплекс дій:

- направлення інвестицій на покращення технічного забезпечення у виробництві та зберіганні зерна, необхідним є проведення модернізації зерносховищ, збільшення їх ємності; оновлення технічної бази збиральної техніки; забезпечення виробників якісними добривами;
- сприяння налагодженню взаємозв'язку виробників та експортерів зерна шляхом розвитку діяльності неурядових організацій та асоціацій;
- збільшення інвестицій в логістичну систему держави шляхом забезпечення виробників та експортерів з/д, автомобільним та річковим транспортом в умовах всезростаючого виробництва зернових;
- покращення системи кредитування виробників, збільшити субсидії в аграрну сферу;
- внесення змін до законодавчих та правових актів, що направлені на обмеження експорту у вигляді квотування, сприяння розвитку експортного потенціалу зернової продукції України, необхідним є відміна ПДВ експортерам.

ВИСНОВКИ

Виходячи із наведених досліджень, доходимо таких висновків:

- зерновий ринок є важливою складовою агропромислового комплексу, адже визначає продовольчу безпеку держави, є стратегічною галуззю економіки, а від ефективності функціонування структурних елементів ринку зерна залежить розвиток суміжних галузей агропромислового комплексу та експортний потенціал зернової продукції на світовому ринку;
- дослідивши запропоновані науковцями поняття аграрного та зернового ринків автор надав власні визначення;
- були виділені основні структурні елементи зернового ринку, що беруть участь у економічних процесах та запропонована власна структура ринку зерна;
- виділені внутрішні та зовнішні чинники, що впливають на структуру ринку зернових. До зовнішніх, зокрема належать, розвиток сучасних технологій, новітня високопродуктивна техніка, розвиток науки тощо. До внутрішніх – нерозвинута інфраструктура, нерозвинута система якісного удобрення ґрунтів, застаріла техніка, недостатня кількість елеваторів та малі портові потужності, що в комплексі погіршують якість зерна;
- визначений комплекс дій економічної політики держави для зменшення негативного впливу чинників на ефективне функціонування структурних елементів зернового ринку України. До них, на думку автора, належать: збільшення інвестицій у зернову галузь, сприяння налагодженню взаємозв'язків між виробниками, експортерами та громадськими об'єднаннями, покращення системи кредитування виробників, зміни до законодавчих та правових актів тощо.

Перспективами подальших досліджень є дослідження впливу державної політики на зміну структурних елементів ринку зерна.

ЛІТЕРАТУРА

1. Худолій Л. М. Економічний механізм формування та функціонування ринку зерна в Україні : монографія / Л. М. Худолій. — К. : ІАЕ УААН, 1998. — 204 с.
2. Пилипенко К. А. Вдосконалення структури та підвищення конкурентоспроможності зернового виробництва [Електронний ресурс] / К. А. Пилипенко // Вісник Полтавської державної аграрної академії / сайт Полтавської державної аграрної академії. — Режим доступу : <http://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/2011/01/202.pdf> (дата звернення 27.02.14).
3. Саблук П. Т. Формування та функціонування ринку агропромислової продукції : практ. посіб. / П. Т. Саблук. — К. : ІАЕ, 2000. — 556 с.
4. Бачуріна І. В. Сутність поняття «аграрний ринок» / І. В. Бачуріна // Економіка АПК. — 2009. — № 10. — С. 108—111.
5. Про державну підтримку сільського господарства України : Закон України № 406-VII (406-18) від 04.07.2013, зі змін. та допов. [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1877-15> (дата звернення 25.02.14).
6. Про зерно та ринок зерна в Україні: Закон України № 5518-VI (5518-17) від 06.12.2012, зі змін. та допов. [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/37-15> (дата звернення 25.02.14).
7. Нечипоренко О. А. Регулювання ринку зерна в Україні / О. А. Нечипоренко // Науковий вісник Нац. аграр. ун. — 2006. — Вип. 97. — С. 330—333.
8. Каткевич Г. Зерно на экспорт. Морские перспективы Украины / Г. Каткевич // Транспорт. — 2012. — № 39. — С. 57—61.
9. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] / Офіц. сайт Держ. служби стат. України. — Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
10. У 2013 році зібрано рекордні врожаї зернових та олійних [Електронний ресурс] / сайт «Зерно.org.ua». — Режим доступу : <http://www.zerno.org.ua/35-статистика/356>.
11. Кириленко І. Г. Формування зернового ринку в Україні: стратегія розвитку / І. Г. Кириленко, В. В. Демянчук, Б. В. Андрущенко // Економіка АПК. — 2009. — № 9. — С. 79—84.

REFERENCES

12. Khudoliy, L.M. (1998), *Ekonomichniy mekhanizm formuvannya I funkcionuvannya rynku zerna v Ukraini* [The economic mechanism of formation and functioning of the grain market in Ukraine], monograph, IAE, Kyiv, Ukraine.
13. Pylypenko, K.A. (2011), "Improving the structure and competitiveness of grain production" / Visnyk Poltavskoyi dergavnoyi fgrarnoyi akademiyi, available at: www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/2011/01/202.pdf (access February 27, 2014).
14. Sabluk, P.T. (2000), *Formuvannja ta funkcionuvannja rynku agropromyslovoi produkcii: praktychnyj posibnyk* [Formation and functioning of agro products: practical guide], IAE, Kyiv, Ukraine.
15. Bachurina, I.V. (2009), "The essence of the concept of "agricultural market", *Ekonomika APK*, no. 10, pp. 108-111.
16. Official site of Verkhovna Rada Ukrainy / Law of Ukraine "On State Support of Agriculture of Ukraine" № 406-VII (406-18), available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1877-15> (access February 25, 2014).
17. Official site of Verkhovna Rada Ukrainy / Law of Ukraine "About grain and grain market in Ukraine" № 5518-VI (5518-17), available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/37-15> (access February 25, 2014).
18. Nechyporenko, O.A. (2006), "The regulation of the grain market in Ukraine", *Naukovij visnyk Nazionalnogo agrarnogo universytetu*, vol. 97, pp. 330-333.
19. Katkevych, G. (2012), "Grain for export. Sea prospects of Ukraine", *Transport*, no. 39, pp. 57-61.
20. Official site of State Statistics Service of Ukraine, available at: www.ukrstat.gov.ua/ (access March 2, 2014).
21. Site of "Zerno.org.ua" / "In 2013, gathered a record harvest of grain and oil", available at: www.zerno.org.ua/35-статистика/356.
22. Kyrylenko, I.G., Demyanchuk, V.V. and Andryushchenko, B.V. (2009), "Formation of the grain market in Ukraine: development strategy", *Ekonomika APK*, no. 9, pp. 79-84.

УДК 338.482.2:303.01

ПОНЯТІЙНО-КАТЕГОРІАЛЬНИЙ АПАРАТ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТУРИЗМУ

Трусова Т.С., аспірант, викладач

*Національний університет "Львівська політехніка"
Приватний вищий навчальний заклад "Міжнародний економіко-гуманітарний
університет імені академіка Степана Дем'янчука"
Україна, 33003, м. Рівне, вул. Струтинської, 9, кв. 29*

tts1987@ukr.net

Сфера туристичних послуг розвивається швидкими темпами в більшості країн світу. Наша держава має величезний туристичний потенціал, у багатьох областях розвиток туризму є пріоритетним завданням місцевих органів влади. Сьогодні в Україні є підприємства туристичної індустрії, рівень сервісу яких відповідає європейським стандартам, проте частка таких від загальної кількості незначна. Причиною цьому є недосконалість середовища, створеного державою, у якому функціонують туристичні підприємства. Для формування сприятливих умов середовища держава має важелі впливу, основу яких складають законодавчі акти, що вносять ясність у діяльність підприємств туристичної галузі. Проте сьогодні в Україні можна констатувати наявність термінологічних труднощів. Тому сьогодні виникає необхідність у чітко визначеному категоріальному апараті, відсутність якого заважає швидкому та ефективному розвитку туристичної галузі України. Так, проблемними залишаються такі базові категорії, як "туристичний продукт" та "туристичне підприємство", що в свою чергу додає неясності у визначення основного типу діяльності туристичних підприємств та їх головної мети. У статті розглядаються питання